

QUÆSTIO XCVI.

De aureolis.

- 1 utrum aureola differat à præmio essentiali.
- 2 utrum differat à fructu.
- 3 utrum fructus soli virtuti continentia debeatur.
- 4 utrum convenienter assignentur tres fructus tribus partibus continentia.
- 5 utrum aureola Virginibus debeatur.
- 6 utrum Martyribus.
- 7 utrum Doctoribus.
- 8 utrum Christo.
- 9 utrum Angelis.
- 10 utrum corpori humano.
- 11 utrum convenienter tres aureolæ assignentur.
- 12 utrum aureola Virginum sit potissima.
- 13 utrum unus alio eandem aureolam excellentius habeat.

QUÆSTIO XCVII.

De pœna damnatorum.

- 1 utrum damnati sola pœna ignis affligantur in inferno.
- 2 utrum vernis, quo affligentur, sit corporalis.
- 3 utrum fetus, qui erit in damnatis, sit corporalis.
- 4 utrum tenebræ eorum sint corporales.
- 5 utrum ignis, quo affliguntur, sit corporalis.

- 6 utrum sit ejusdem speciei cum igne nostro.
- 7 utrum ignis ille sit sub terra.

QUÆSTIO XCVIII.

De voluntate, & intellectu damnatorum.

- 1 utrum omnis voluntas damnatorum sit mala.
- 2 utrum aliquando pœniteant eorum quæ fecerunt.
- 3 utrum magis vellent esse quam non esse.
- 4 utrum vellent non damnatos esse damnatos.
- 5 utrum ipsi habeant Deum odio.
- 6 utrum ipsi demereri possint.
- 7 utrum possint uti scientia hic acquisita.
- 8 utrum cogitent aliquando de Deo.
- 9 utrum videant gloriam beatorum.

QUÆSTIO XCIX.

De misericordia, & iustitia Dei respectu damnatorum.

- 1 utrum peccatoribus ex divina iustitia inferatur pœna æterna.
- 2 utrum per Dei misericordiam pœna hominum, & dæmonum terminetur.
- 3 utrum saltem pœna hominum.
- 4 utrum saltem Christianorum.
- 5 utrum illorum qui opera misericordia fecerunt.

FINIS.

SUPPLEMENTUM
TERTIÆ PARTIS
SUMMÆ THEOLOGICÆ
DIVI
THOMÆ
AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI

Ex ejusdem Auctoris scripto in Quartum Sentent.

COLLECTUM.

QUÆSTIO I.

*De partibus penitentia in speciali: & primo de contritione,**in tres articulos divisa.*

DEinde considerandum est de singulis partibus penitentia: & primo de contritione; secundo de confessione; tertio de satisfactione. De contritione autem confide-

randa sunt quinque. Primo, Quid sit. Secundo, de quo esse debeat. Tertio, quanta esse debeat. Quarto de duratione ipsius. Quinto, de effectu ipsius.

Circa primum queruntur tria.

Primo, utrum convenienter deficiatur.

Secundo, utrum contritio sit actus virtutis.

Tertio, utrum attritio possit fieri contritio.

ARTICULUS I.

Utrum contritio sit dolor pro peccatis assumptis, &c.

S. Th. IV. dist. XVII. quæst. 1. art. 1. quæst. 1. & seq.

AD primum sic proceditur. Videtur quod contritio non sit dolor pro peccatis assumptis, cum proposito confitendi, & satisfaciendi, ut quidam definiunt. Quia, sicut Augustinus dicit in Lib. XIV. de civitate Dei (cap. vi.) *dolor est de his quæ nobis nolentibus accidunt.* Sed peccata non sunt hujusmodi. Ergo contritio non est dolor pro peccatis.

2. Præterea. Contritio nobis à Deo datur. Sed quod datur, non assumitur. Ergo contritio non est dolor assumptus.

3. Præterea. Satisfactio, & confessio sunt necessaria ad hoc quod poena remittatur, quæ in contritione remissa non fuit. Sed quandoque tota poena in contritione remittitur. Ergo non est necessarium semper quod contritus habeat propositum confitendi, & satisfaciendi.

Sed contra est ipsa definitio.

Respondeo dicendum, quod, ut dicitur *Eccli. x. 15. initium amoris peccati est superbia,* per quam homo sensui suo inhærens, à mandatis divinis recedit. Et ideo oportet quod illud quod destruit peccatum, hominem à proprio sensu discedere faciat. Ille autem qui in suo sensu perseverat, rigidus, & durus per similitudinem vocatur; sicut durum in materialibus dicitur quod non cedit tactui: unde & frangi dicitur aliquis quando à suo sensu divellitur. Sed inter fractionem, & comminutionem, sive contritionem in rebus materialibus, unde hæc nomina ad spiritualia transferuntur, hoc interest, ut dicitur in IV. Meteor. (cap. VII. & XVIII.) quod frangi dicuntur aliqua quando in magnas partes dividuntur, sed comminui, vel conterri, quando ad partes minimas reducitur hoc quod in se solidum erat. Et quia ad dimissionem peccati requiritur quod affectum peccati homo totaliter dimittat, quem per quandam continuitatem, & soliditatem in sensu suo habebat; ideo actus ille quo peccatum dimittitur, contritio dicitur per similitudinem. In qua quidem contritione plura possunt considerari, scilicet ipsa substantia actus, modus agendi, principium, & effectus. Et secundum hoc de contritione inveniuntur diversæ definitiones tradite. Quantum enim ad ipsam substantiam actus datur prædicta definitio: & quia actus contritionis est actus virtutis, & est pars penitentiae sacramenti; ideo manifestatur in præ-

dicta definitione, in quantum est actus virtutis, in hoc quod ponitur genus ipsius, scilicet *dolor*; & obiectum in hoc quod dicitur *pro peccatis*; & effectio, quæ requiritur ad actum virtutis, in hoc quod dicitur *assumptus*; sed in quantum est pars sacramenti, per hoc quod tangitur ordo ipsius ad alias partes, cum dicitur, *cum proposito confitendi &c.* Alia etiam definitio invenitur, quæ definit contritionem, secundum quod est actus virtutis tantum; sed additur ad prædictam definitionem differentia contrahens ipsam ad specialem virtutem, scilicet penitentiam. Dicit enim, quod *contritio est dolor voluntarius pro peccato, puniens in se quod dicit se commisisse.* In hoc enim quod additur *puniens*, ad specialem virtutem contrahitur. Alia autem definitio invenitur Ildoridi (Lib. II. de sum. bon. cap. XI.) quæ talis est: *Contritio, & compunctio est humilitas mentis cum lacrymis, veniens de recordatione peccati, & timore iudicii.* Et hæc quidem tangit rationem nominis in hoc quod dicit, *humilitas mentis*: quia sicut per superbiam aliquis in suo sensu redditur rigidus; ita per hoc quod à suo sensu contritus recedit, humiliatur: tangit etiam modum exteriorum in hoc quod dicit, *cum lacrymis*: & principium contritionis in hoc quod dicit, *veniens de recordatione peccati, &c.* Alia sumitur ex verbis Augustini (implic. sup. Psalm. XLVI. ante med.) quæ tangit effectum contritionis, quæ est: *Contritio est dolor remittens peccatum.* Alia sumitur ex verbis Gregorii (hom. XXI. in Ezech. à med. & Lib. XXXIII. Moral. cap. XI.) quæ talis est: *Contritio est humilitas spiritus, annihilans peccatum, inter spem, & timorem.* Et hæc tangit rationem nominis in hoc quod dicit, quod contritio est *humilitas spiritus*; & effectum eius in hoc quod dicit, *annihilans peccatum*; & originem in hoc quod dicit, *inter spem, & timorem*: nec solum ponit causam principalem, quæ est timor, sed etiam concomitantem, quæ est spes, sine qua timor desperationem facere posset.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis peccata, quando acciderunt, voluntaria fuerunt; tamen quando de eis conteritur, voluntaria non sunt: & ideo nobis nolentibus accidunt; non quidem secundum voluntatem, quam tunc habuimus, cum ea volebamus; sed secundum illam quam nunc habemus, qua vellemus quod nunquam fuisset.

Ad secundum dicendum, quod contritio est à Deo solo quantum ad formam, qua informatur; sed quantum ad substantiam actus est ex libero arbitrio, & à Deo, qui cooperatur in omnibus operibus & naturæ, & voluntatis.

Ad tertium dicendum, quod quamvis possit tota poena per contritionem dimitti; tamen

men adhuc necessaria est confessio, & satisfactio: tum quia homo non potest esse certus de sua contritione, quod fuerit ad totum tollendum sufficiens: tum etiam quia confessio, & satisfactio sunt in præcepto. Unde transgressor constitueretur, si non confiteretur, & non satisfaceret.

ARTICULUS II.

Utrum contritio sit actus virtutis.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod contritio non sit actus virtutis: quia *ei non laudamus, nec vituperamus*, ut dicitur II. Ethic. (cap. VI.) Sed dolor est passio. Cum ergo contritio sit dolor, videtur quod non sit actus virtutis.

2. Præterea. Sicut contritio dicitur à terendo, ita & attritio. Sed attritio non est actus virtutis ut ab omnibus dicitur. Ergo neque contritio.

Sed contra. Nihil est meritorium nisi actus virtutis. Sed contritio est actus quidam meritorius. Ergo est actus virtutis.

Respondeo dicendum, quod contritio secundum proprietatem nominis sui non significat actum virtutis, sed potius quandam corporalem passionem. Sed hic non queritur sic de contritione, sed de eo ad quod significandum hoc nomen per similitudinem adaptatur. Sicut enim inaffectio proprie voluntatis ad malum faciendum importat, quantum est de se, malum ex genere; ita illius voluntatis annihilatio, & comminutio quiddam de se importat bonum ex genere: quia hoc est detestari propriam voluntatem, qua peccatum est commissum. Et ideo contritio, quæ hoc significat, importat aliquam rectitudinem voluntatis; & propter hoc est actus virtutis illius, scilicet cuius est peccatum præteritum detestari, & destruere, scilicet penitentia, ut patet ex his quæ in decima quarta distinctione dicta sunt (Lib. IV. Sent. & III. Part. quæst. LXXXIV.)

Ad primum ergo dicendum, quod in contritione est duplex dolor de peccato. Unus in parte sensitiva, qui passio est: & hic non est essentialiter contritio, prout est actus virtutis, sed magis effectus eius. Sicut enim penitentia virtus exteriori poenam corpori infligit ad recompensandam offensam quæ in Deum commissa est officio membrorum; ita etiam & ipsi concupiscibili poenam inferre doloris prædicti, quia etiam ipsa ad peccata cooperabatur. Sed tamen hic dolor potest pertinere ad contritionem, in quantum est pars sacramenti: quia sacramenta non solum in interioribus actibus,

S. Th. Op. Tom. VI.

sed etiam in exterioribus, & in rebus sensibilibus nata sunt esse. Alius dolor est in voluntate, qui nihil aliud est quam displicentia alicujus mali, secundum quod affectus voluntatis nominantur per nomina passionum, ut in III. Sentent. distinct. XXVI. (quæst. 1. art. 5.) dictum est. Et sic contritio est dolor per affectionem, & est actus virtutis penitentia.

Ad secundum dicendum, quod attritio (a) dicitur accessum ad perfectam contritionem: unde in corporalibus dicuntur attrita quæ aliquo modo diminuta sunt, sed non adhuc perfecte sunt comminuta; sed contrita dicuntur, quando omnes partes trite sunt simul per divisionem ad minima. Et ideo significat attritio in spiritualibus quandam displicentiam de peccatis commissis, sed non perfectam; contritio autem perfectam.

ARTICULUS III.

Utrum attritio possit fieri contritio.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod attritio possit fieri contritio. Differet enim contritio ab attritione, sicut formata ab informi. Sed fides informis fit formata. Ergo attritio potest fieri contritio.

2. Præterea. Materia recipit perfectionem, remota privatione. Sed dolor se habet ad gratiam, sicut materia ad formam, quia gratia informat dolorem. Ergo dolor qui prius erat informis, culpa existente, quæ est privatio gratiæ, remota culpa, recipit perfectionem in formationem à gratia: & sic idem quod prius.

Sed contra. Quorum principia sunt diversa omnino, eorum unum non potest fieri id quod est alterum. Sed attritionis principium est timor servilis, contritionis autem timor (b) filialis. Ergo attritio non potest fieri contritio.

Respondeo dicendum, quod supra hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod attritio fit contritio, sicut fides informis fit formata. Sed hoc, ut videtur, esse non potest: quia quamvis habitus fidei informis fiat formatus; tamen nunquam actus fidei informis fit actus fidei formatæ: quia actus ille informis transit, & non manet, veniente caritate. Attritio autem, & contritio non dicuntur habitus, sed actus tantum; habitus autem virtutum insularum, qui voluntatem respiciunt, non possunt esse informes, cum caritatem consequantur, ut in tertio Libro dictum est (dist. XXVII. quæst. 11. art. ult. quæst. 3.) Unde antequam gratia infundatur, non est habitus, à quo actus contritionis potest eliciteri. Et sic nullo modo attritio potest fieri contritio. Et hoc alia opinio dicit.

A.

Ad

(a) Ita cum msi. melioribus editi passim, Al. non dicit. (b) Ita passim, Duo msi. initials.

Ad primum ergo dicendum, quod non est simile de fide, & contritione, ut dictum est (in corp. art.)

Ad secundum dicendum, quod remota privatione à materia, quæ manet perfectione adveniente, formatur materia illa; sed dolor ille qui erat informis, non manet caritati adveniente: & ideo formari non potest.

Vel dicendum, quod materia (a) essentialiter non habet originem à forma, sicut actus habet originem ab habitu, quo formatur. Unde non est conveniens materiam informari aliqua forma de novo, qua prius non informabatur; sed hoc de actu est impossibile, si- cut impossibile est quod aliquid idem numero oriatur à principio, à quo prius non orieba- tur, quia res semel tantum in esse procedit.

QUÆSTIO II.

De objecto contritionis,

in sex articulos divisa.

Deinde considerandum est de objecto contritionis.

Circa quod queruntur sex.

Primo, utrum debeat homo conteri de peccatis.

Secundo, utrum de peccato originali.

Tertio, utrum de omni actuali commisso.

Quarto, utrum de peccato actuali committendo.

Quinto, utrum de peccato alieno.

Sexto, utrum de singulis peccatis mortali- bus.

ARTICULUS I.

Utrum homo debeat conteri de peccatis, & non solum de culpa.

2. Thom. ubi sup. art. 2. quæst. 1. & seq.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod homo debeat conteri de peccatis, & non solum de culpa. Augustinus enim in Libro de penitentia dicit: (hom. ult. Inter quinquaginta cap. 2. à princ.) Nemo vitam eternam desiderat, nisi cum hujus vitæ mortalitatem peniteat. Sed mortalitas vitæ quædam poena est. Ergo penitens etiam de peccatis debet conteri.

2. Præterea. Dicit Magister (IV. dist. xvi.) ex verbis Augustini (alius Auctoris in Lib. de vera & falsa penitent. cap. xiv. ante med.) quod penitens debet dolere ex hoc quod vitæ se privavit. Sed privatio virtutis quædam poena est. Ergo contritio est dolor etiam de peccatis.

(a) Ita editi omnes cum plurimis mss. Duo mss. materia essentia non habet, &c.

Sed contra. Nullus tenet illud de quo dolet. Sed penitens secundum suum nomen poenam tenet. Ergo non dolet de poena: & sic contritio, quæ est dolor penitentialis, non est de poena.

Respondeo dicendum, quod contritio importat, ut dictum est (quæst. præc. art. 1.) aliquid duri, & integri comminutionem. Hæc autem integritas, & duritia invenitur in malo culpæ: quia voluntas, quæ est ipsius causa in eo qui male agit, in suis terminis stat, nec præcepto legis cedit: & ideo hujus mali displicentia contritio per similitudinem dicitur. Hæc autem similitudo non potest adaptari ad malum poenæ: quia poena simpliciter dicit diminutionem. Et ideo de mali poenæ potest esse dolor, sed non contritio.

Ad primum ergo dicendum, quod penitentia secundum Augustinum debet esse de hac mortali vita, non ratione ipsius mortalitatis, nisi penitentia large dicatur omnis dolor, sed ratione peccatorum, ad quæ ex infirmitate hujus vitæ deducimur.

Ad secundum dicendum, quod ille dolor quo quis dolet de amissione virtutis per peccatum, non est essentialiter ipsa contritio, sed est principium ejus: sicut enim aliquid movetur ad appetendum aliquid propter bonum quod inde expectat; ita movetur ad dolendum de aliquo propter malum quod inde consecutus est.

ARTICULUS II.

Utrum contritio debeat esse de peccato originali.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod contritio esse debeat de peccato originali. De peccato enim actuali conteri debemus, non ratione actus, in quantum est ens quoddam, sed ratione deformitatis: quia actus secundum suam substantiam bonum quoddam est, & à Deo. Sed peccatum originale habet deformitatem, sicut & actuale. Ergo etiam de eo conteri debemus.

2. Præterea. Per peccatum originale homo fuit à Deo averfus, quia poena ejus erat carentia divinæ visionis. Sed quilibet debet displicere se fuisse à Deo aversum. Ergo homo debet habere displicentiam peccati originalis; & sic debet de eo conteri.

Sed contra. Medicina debet esse proportionata morbo. Sed peccatum originale sine nostra voluntate contractum est. Ergo non contritur quod per actum voluntatis, qui est contritio, ab ipso purgemur.

Respondeo dicendum, quod contritio est

dolor, ut dictum est (quæst. præc. art. 1. & 2.) respiciens, & quodammodo comminatus voluntatis duritiem. Et ideo solum de illis peccatis potest esse quæ ex duritia nostræ voluntatis in nos proveniunt. Et quia peccatum originale nostra voluntate non est inductum, sed ex vitiate naturæ origine contractum, ideo de ipso non potest esse contritio, proprie loquendo, sed displicentia tantum, vel dolor.

Ad primum ergo dicendum, quod contritio non est de peccato ratione substantiæ actus tantum, quia ex hoc non habet rationem mali, neque iterum ratione deformitatis tantum, quia deformitas de se non dicit rationem culpæ, sed quandoque importat poenam. Debet autem de peccato esse contritio, in quantum importat utramque deformitatem ex actu voluntatis provenientem; & hoc non est in peccato originali: & ideo de eo non est contritio.

Et similiter dicendum ad secundum: quia aversio voluntatis est illa cui debetur contritio.

ARTICULUS III.

Utrum de omni actuali peccato debeamus conteri.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod non de omni actuali peccato commisso à nobis debeamus conteri. Quia contraria contrariis curantur. Sed quædam peccata per tristitiam committuntur, sicut acedia, & invidia. Ergo medicina eorum non debet esse tristitia, quæ est contritio, sed gaudium.

2. Præterea. Contritio est actus voluntatis, qui non potest esse de eo quod cognitioni non subiacet. Sed quædam peccata sunt, quæ in cognitione non habemus, sicut oblita. Ergo de eis non potest esse contritio.

3. Præterea. Per voluntariam contritionem delentur illa quæ per voluntatem committuntur. Sed ignorantia voluntarium tollit, ut patet per Philosophum III. Ethic. (cap. 1.) Ergo de his quæ per ignorantiam accidunt, non debet esse contritio.

4. Præterea. De illo peccato non debet esse contritio quod per contritionem non tollitur. Sed quædam peccata non tolluntur per contritionem, sicut venialia, quæ adhuc post contritionis gratiam manent. Ergo non de omnibus peccatis præteritis debet esse contritio.

Sed contra. Penitentia est medicina contra omnia peccata actualia. Sed penitentia non est aliquid, quorum non sit contritio, quæ est prima pars ejus. Ergo, & de omnibus peccatis debet esse contritio.

Præterea. Nullum peccatum dimittitur, nisi quis justificetur. Sed ad justificationem requiritur contritio, ut prius dictum est (quæst.

præc. art. 1.) Ergo de quolibet peccato conteri oportet.

Respondeo dicendum, quod omni actuali culpa ex hoc contingit quod voluntas legi Dei non cedit, vel eam transgrediendo, vel omittendo, vel præter eam agendo. Et quia durum est quod habet potentiam ut non facile patiat, ideo in omni actuali peccato duritia quædam est voluntatis. Et propter hoc si debeat peccatum curari, oportet quod per contritionem comminuetur remittatur.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut ex dictis patet (in corp. & art. præc. ad 1.) contritio opponitur peccato ex parte illa qua ex electione voluntatis procedit non sequens imperium divinæ legis, non autem ex parte ejus quod est in peccato materiale: & hoc est illud super quod cadit voluntatis electio. Cadit autem voluntatis electio non solum super actus aliarum vitium, quibus voluntas ad suum finem vitur, sed etiam super actum proprium ipsius voluntatis. Voluntas enim vult se velle aliquid. Et sic electio voluntatis cadit super dolorem illum, sive tristitiam, quæ invenitur in peccato invidia, & hujusmodi, sive dolor ille sit in sensu, sive in ipsa voluntate. Et ideo illis peccatis contritionis dolor opponitur.

Ad secundum dicendum, quod oblivio de aliquo potest esse dupliciter: aut ita quod totaliter à memoria exciderit; & tunc non potest aliquis inquirere illud: aut ita quod partim à memoria exciderit, & partim maneat; sicut cum recolo me aliquid audivisse in generali, sed nescio quid in speciali, & tunc requiro in memoria ad recognoscendum. Et secundum hoc etiam aliquid peccatum potest esse oblitum dupliciter: aut ita quod in generali memoria maneat, sed non in speciali; & tunc debet cogitare homo ad inveniendum peccatum, quia de quolibet peccato mortali tenetur homo specialiter conteri. Si autem invenire non possit, iusta adhibita diligentia, sufficit de eo conteri, secundum quod in notitia tenetur, & debet homo non solum de peccato, sed de oblivione ejus dolere, quæ ex negligentia contingit. Si autem peccatum omnino à memoria exciderit, tunc ex impotentia facienda excusatur à debito; & sufficit generalis contritio de omnino in quo Deum ostendit. Sed quando impotentia tollitur, sicut cum ad memoriam revocatur peccatum, tunc tenetur homo specialiter conteri; sicut etiam pauper, qui non potest solvere quod debet, excusatur; & tamen tenetur, cum primo poterit.

Ad tertium dicendum, quod si ignorantia omnino voluntatem tollerit male agendi, excusatur, & non est peccatum; sed quandoque non totaliter tollit voluntatem, & tunc à toto non excusatur, sed à tanto; & ideo de pec-

peccato per ignorantiam commissio debet homo conteri.

Ad quartum dicendum, quod post contritionem de mortali potest remanere veniale sed non post contritionem de veniali: & ideo de venialibus etiam debet esse contritio eo modo quo & penitentia, sicut supra dictum est (IV. dist. xvi. quæst. 11. art. 2. quæst. 2. & III. Part. quæst. lxxxvii. art. 1.)

ARTICULUS IV.

Utrum de peccatis futuris quis debeat conteri.

S. Thom. IV. dist. xvi. quæst. 1. art. 2. quæst. 4. quæst. 11. art. 2. quæst. 2.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod etiam de peccatis futuris aliquis debeat conteri. Contritio enim est actus liberi arbitrii. Sed liberum arbitrium magis se extendit ad futura quam ad præterita: quia electio, quæ est actus liberi arbitrii, est de contingentibus futuris, ut dicitur in III. Ethic. (cap. 11. & 111.) Ergo contritio magis est de peccatis futuris quam de præteritis.

Præterea peccatum aggravatur ex consequenti effectu: unde Hieronymus dicit (id hab. implic. Basili. in Lib. de vera virginit. parum ante med.) quod poena Arri nondum est determinata: quia adhuc est possibile aliquos per ejus hæresim coartare, quibus contruentibus ejus poena augetur: & similiter est de illo qui judicatur homicida, si letaliter percusserit, etiam antequam percussus moriatur. Sed in illo intervallo medio debet peccator conteri de peccato. Ergo non solum secundum quod habet quantitatem ex præterito actu, sed etiam secundum quod habet quantitatem ex futuro: & sic contritio respicit futurum.

Sed contra. Contritio est pars penitentia. Sed penitentia semper respicit præterita. Ergo & contritio: & sic non est de peccato futuro.

Respondeo dicendum, quod in omnibus motoribus, & mobilibus ordinatis ita est quod motor inferior habet motum proprium, & præter hoc sequitur in aliquo motum superioris motoris, sicut patet in motu planetarum, qui præter motum proprium sequuntur motum primi orbis. In omnibus autem virtutibus moralibus primus motor est ipsa prudentia, quæ dicitur auriga virtutum. Et ideo quilibet virtus moralis cum motu proprio habet aliquid de motu prudentia. Et ideo cum penitentia sit quædam virtus moralis, quia est pars justitie, cum actu proprio consequitur prudentie motum. Proprius autem actus ejus est in objectum proprium, quod est peccatum commissum. Et ideo actus ejus proprius, & principa-

lis, scilicet contritio, secundum suam speciem respicit tantum peccatum præteritum; sed ex consequenti respicit peccatum futurum, secundum quod habet aliquid de actu prudentia adjunctum; & tamen in illud futurum secundum rationem propriæ speciei non movetur. Et propter hoc ille qui contrititur, dolet de peccato præterito, & cavet futurum. Sed non dicitur esse contritio de peccato futuro, sed magis cautio, quæ est pars prudentia contritioni adjuncta.

Ad primum ergo dicendum, quod liberum arbitrium dicitur esse de contingentibus futuris, secundum quod est de actibus, sed non secundum quod est de objectis actuum: quia homo potest cogitare ex libero arbitrio de rebus præteritis, & necessariis; sed tamen ipsa actus cogitationis, secundum quod sub libero arbitrio cadit, contingens futurum est. Et sic etiam actus contritionis contingens futurum est, secundum quod sub libero arbitrio cadit, sed objectum ejus potest esse præteritum.

Ad secundum dicendum, quod ille effectus consequens, qui peccatum aggravat, jam in actu præcessit velut in causa: & ideo quando commissum est, etiam suam quantitatem habuit; & ex effectu consequente non accrescit ei aliquid quoad culpæ rationem, quamvis accrescat quoad penam accidentalem, secundum quod plures habebit rationes dolendi in inferno de pluribus malis ex suo peccato consecutis. Et sic loquitur Hieronymus (Basilius.) Unde non oportet quod contritio sit nisi de peccatis præteritis.

ARTICULUS V.

Utrum homo debeat conteri de peccato alieno.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod homo debeat conteri de peccato alieno. Non enim peccat aliquis indulgentiam nisi de peccato de quo contritus est. Sed de peccatis alienis indulgentia peccat in Psalm. xvi. 13. Ab alienis parce sermo tuo. Ergo debet homo conteri de peccatis alienis.

Præterea. Homo ex caritate debet diligere proximum sicut seipsum. Sed propter dilectionem sui & de malis suis dolet, & bona desiderat. Ergo cum teneamur proximo desiderare bona gratia, sicut & nobis, videtur quod debeamus de culpis ejus dolere, sicut & de nostris. Sed contritio nihil est aliud quam dolor de peccatis. Ergo debet homo conteri de peccatis alienis.

Sed contra. Contritio est actus penitentia virtutis. Sed nullus penitet nisi de his quæ ipse fecit. Ergo nullus contrititur de peccatis alienis.

Respondeo dicendum, quod illud idem con-

teritur quod prius durum, & integrum fuit. Unde oportet quod contritio pro peccato sit in eodem in quo peccati duritia præcessit. Et sic de alienis peccatis non est contritio.

Ad primum ergo dicendum, quod ab alienis peccatis sibi parci Propheta precatur, in quantum ex consortio peccatorum aliquis per consensum aliquam immunditiam contrahit; sicut scriptum est Psalm. xvi. 27. Cum percusso perverteris.

Ad secundum dicendum, quod de peccatis aliorum dolere debemus; non tamen oportet quod de eis conteramur; quia non omnis dolor de peccato præterito est contritio, ut patet ex dictis (in corp. & art. 2. huj. quæstionis.)

ARTICULUS VI.

Utrum de singulis peccatis mortalibus requiratur contritio.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod non requiratur de singulis peccatis mortalibus contritio. Est enim motus contritionis in justificatione in instanti. Sed in instanti non potest homo recogitare singula peccata. Ergo non oportet quod sit contritio de singulis peccatis.

Præterea. Contritio debet esse de peccatis, secundum quod avertunt à Deo: quia conversio ad creaturam sine aversione à Deo contritionem non requirit. Sed omnia peccata mortalia in aversione conveniunt. Ergo contra omnia sufficit una contritio.

Præterea. Plus conveniunt peccata mortalia actualia ad invicem, quam actualia, & originale. Sed unus Baptismus delet omnia actualia, & originale. Ergo una contritio generalis delet omnia peccata mortalia.

Sed contra. Diverforam morborum diverse sunt medicina: quia non sanat oculum, quod sanat calcaneum, ut dicit Hieronymus (super illud Marci xx. Hoc genus dyemoniarum.) Sed contritio est medicina singularis contra unum mortale. Ergo non sufficit una communis de omnibus.

Præterea. Contritio explicatur per confessionem. Sed oportet singula peccata mortalia confiteri. Ergo & de singulis conteri.

Respondeo dicendum, quod contritio potest considerari dupliciter, scilicet quantum ad sui principium, & quantum ad terminum. Et dico principium contritionis cogitationem, qua quis cogitat de peccato, & dolet; est non dolore contritionis, silem dolore attritionis. Terminus autem contritionis est quando dolor ille jam gratia informatur. Quantum ergo ad principium contritionis, oportet quod

de singulis peccatis, quæ quis in memoria habet, conteratur; sed quantum ad terminum sufficit quod sit una communis de omnibus: tunc enim ille motus agit in vi omnium dispositionum præcedentium.

Et per hoc patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod quamvis omnia mortalia conveniant in aversione; tamen differunt in causa, & modo aversionis, & quantitate elongationis à Deo: & hoc est secundum diversitatem conversionis.

Ad tertium dicendum, quod baptismus agit in virtute meriti Christi, qui habuit infinitam virtutem ad delendum omnia peccata: & propterea unus sufficit contra omnia peccata. Sed in contritione cum merito Christi requiritur actus noster: & ideo oportet quod singulis peccatis respondeat singillatim, cum non habeat infinitam virtutem ad contritionem.

Vel dicendum, quod baptismus est spiritualis generatio; sed penitentia quantum ad contritionem, & alias sui partes est spiritualis quædam sanatio per modum cuiusdam alterationis. Patet autem in generatione coporalis alicuius, quæ est cum corruptione, quod una generatio remouetur omnia accidentia contraria rei generata; quæ erant accidentia rei corruptæ; sed in alteratione remouetur tantum unum accidens accidenti contrarium, ad quod terminatur alteratio. Et similiter unus baptismus simul delet omnia peccata, novam vitam inducendo; sed penitentia non delet omnia peccata, nisi ad singula feratur: & ideo oportet de singulis conteri, & confiteri.

QUÆSTIO III.

De quantitate contritionis,

in tres articulos divisa.

Et inde considerandum est de quantitate contritionis.

Circa quod queruntur tria.

Primo, utrum contritio sit major dolor qui esse possit in natura.

Secundo, utrum possit esse nimis magnus contritionis dolor.

Tertio, utrum debeat esse major dolor de uno peccato quam de alio.

ARTICULUS I.

Utrum contritio sit maior dolor qui esse possit in natura.

AD primum sic proceditur. Videtur quod contritio non sit maior dolor qui esse possit in natura. Dolor enim est sensus læsionis. Sed aliquæ læsiones magis sentiuntur quam læsio peccati, sicut læsio vulneris. Ergo non est maximus dolor contritio.

2. Præterea. Ex effectu luminis iudicium de causa. Sed effectus doloris sunt lacrymæ. Cum ergo aliquando contritus non emittat lacrymas corporales de peccatis, quas tamen emittit de morte amici, vel de percussione, vel aliquo huiusmodi; videtur quod contritio non sit dolor maximus.

3. Præterea. Quanto aliquid plus habet de admixtione contrarii, tanto est minus intensum. Sed contritionis dolor habet multum de gaudio admixtum: quia contritus gaudet de liberatione, de spe veniæ, & de multis huiusmodi. Ergo dolor ejus est minimus.

4. Præterea. Dolor contritionis displicentia est quadam. Sed multa sunt quæ magis displicent contrito quam peccata sua præterita: non enim vult peccata inferni sustinere potius quam peccare; nec iterum sustinuisse omnes pœnas temporales, aut etiam sustinere: alias pauci inventirentur contriti. Ergo dolor contritionis non est maximus.

Sed contra. Secundum Augustinum (Lib. XIV. de civit. Dei cap. v. 11. & 12.) *omnis dolor in amore fundatur.* Sed amor caritatis, in quo fundatur dolor contritionis, est maximus. Ergo & dolor contritionis est maximus.

Præterea. Dolor est de malo. Ergo de magis malo debet esse maior dolor. Sed culpa est magis malum quam pœna. Ergo dolor de culpa, qui est contritio, excedit omnem alium dolorem.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. 1. art. 2. ad 1.) in contritione est duplex dolor. Unus est in ipsa voluntate, qui est essentialiter ipsa contritio, quæ nihil aliud est quam displicentia præteriti peccati: & talis dolor in contritione excedit omnes alios dolores. Quia quantum aliquid placet, tantum contrarium ejus displicet: finis autem ultimus super omnia placet, cum omnia propter ipsum desiderentur: & ideo peccatum, quod à fine ultimo avertit, super omnia displicere debet. Alius dolor est in parte sensitiva, qui causatur ex primo dolore, vel ex necessitate nature, secundum quod vires inferiores sequuntur motum superiorum, vel

ex electione, secundum quod homo penitens in se ipso hunc dolorem excitat, ut de peccatis doleat: & neutro modo oportet quod sit maximus dolor: quia vires inferiores moventur vehementius ab objectis propriis, quam ex redundantia superiorum vitium. Et ideo quantum operatio superiorum vitium est propinquior objectis inferiorum, tanto magis sequuntur eorum motum. Et ideo maior dolor est in sensitiva parte ex læsione sensibili, quam sit ille qui in ipsam redundat ex ratione: similiter maior, qui redundat ex ratione de corporalibus deliberante, quam qui redundat ex ratione considerante spiritualia. Unde dolor in sensitiva parte ex displicentia rationis proveniens de peccato, non est maior dolor aliis doloribus qui in ipsa sunt: & similiter nec dolor qui est voluntarie assumptus: tum quia non obedit affectus inferiori superiori ad nutum, ut tanta, & talis passio sequatur in inferiori appetitu, qualem ordinat superior: tum etiam quia passiones à ratione sumuntur in actibus virtutum secundum mensuram quadam; quam quandoque dolor qui est sine virtute, non servat, sed excedit.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dolor sensibilis est de sensu læsionis, ita dolor interior est de cognitione alicujus nocivi. Et ideo quamvis læsio peccati secundum exteriorem sensum non percipiatur, tamen percipitur esse maxima secundum sensum interiorum rationis.

Ad secundum dicendum, quod corporales immutationes immediate consequuntur ad passiones sensitivæ partis, & eis medianibus ad affectiones appetitivæ superioris. Et inde est quod ex dolore sensibili, vel etiam sensibili nocivo citius desunt lacrymæ corporales quam de dolore spirituali contritionis.

Ad tertium dicendum, quod gaudium illud quod penitens de dolore habet, non minuit displicentiam, quia ei non contrariatur, sed auget, secundum quod omnis operatio augetur per propriam delectationem, ut dicitur in X. Ethic. (cap. v.) sicut qui delectatur in addiscendo aliquam scientiam, melius addiscit & similiter qui gaudet de displicentia, vehementiorem displicentiam habet. Sed bene potest esse quod illud gaudium temperet dolorem ex ratione in partem sensitivam resultantem.

Ad quartum dicendum, quod quantitas displicentiæ de aliqua re debet esse secundum quantitatem malitiæ ipsius. Malitia autem in culpa mortali mensuratur ex eo in quem peccatur, in quantum est ei indigna: & ex eo qui peccat, in quantum est ei nociva. Et quia homo debet magis Deum quam seipsum diligere, ideo plus debet odire culpam, in quantum est offensiva Dei, quam in quantum est nociva sibi.

Est

ARTICULUS II.

Utrum possit esse nimis magnus contritionis dolor.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod non possit esse nimis magnus contritionis dolor. Nullus enim dolor potest esse immoderatio quam ille qui proprium subiectum destruit. Sed dolor contritionis, si est tantus quod mortem, vel corruptionem corporis inducat, est laudabilis. Dicit enim Anselmus (implic. in Lib. Meditatio. vers. fin.) *Utinam sit impioquentur viscera animæ meæ, ut medulla corporis mei excrescerentur: & Augustinus dicit (abus. Auctor Lib. de contrit. cordis cap. x. ad fin.) se esse dignum oculis cæcare plorando.* Ergo dolor contritionis non potest esse nimis.

2. Præterea. Dolor contritionis ex amore caritatis procedit. Sed amor caritatis non potest esse nimis. Ergo nec dolor contritionis.

Sed contra. Omnis virtus moralis corrumpitur per superabundantiam, & defectum. Sed contritio est actus virtutis moralis, scilicet penitentiæ, cum sit pars justitiæ. Ergo potest esse superfluous dolor de peccatis.

Respondeo dicendum, quod contritio ex parte doloris qui est in ratione, scilicet displicentiæ, quo peccatum displicet, in quantum est offensiva Dei, non potest esse nimia; sicut nec amor caritatis, quo intento talis displicentia intenditur, potest esse nimis. Sed quantum ad dolorem sensibilem potest esse nimia sicut etiam exterior corporis afflictio potest esse nimia. In his autem omnibus debet accipi pro mensura conservatio subiecti, & bonæ habitudinis sufficientis ad ea quæ agenda incumbunt: & propter hoc dicitur Rom. xii. 1. *Rationabile sit obsequium vestrum.*

Ad primum ergo dicendum, quod Anselmus desiderabat ex pinguedine devotionis medullas corporales excrescere, non quantum ad humorem naturalem, sed quantum ad desideria, & concupiscentias corporales. Augustinus autem quamvis dignum se cognosceret amissionem exteriorum oculorum propter peccatum, quia quilibet peccator non solum æterna, sed etiam temporali morte dignus est; non tamen volebat sibi oculos cæcare.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de dolore qui est in ratione.

Tertia autem procedit de dolore sensitivæ partis.

Est autem nociva sibi principaliter, in quantum separat ipsum à Deo: & ex hac parte ipsa separatio à Deo, quæ pœna quædam est, magis debet displicere quam ipsa culpa, in quantum hoc nocivum inducit: quia quod propter alterum oditur, minus oditur: sed minus quam culpa, in quantum est offensiva in Deum. Inter omnes autem pœnas malitiæ attenditur quidam ordo secundum quantitatem nocivum. Et ideo cum hoc sit maximum nocivum, quo maximum bonum privatur, erit inter pœnas maxima separatio à Deo. Est etiam alia quantitas malitiæ accidentalitatis, quam oportet in displicentia attendere, secundum rationem præsentis, & præteriti: quia quod præteritum est, jam non est: unde habet minus de ratione malitiæ, & bonitatis. Et inde est quod plus refugit homo sustinere aliquid mali in præterito, vel in futuro, quam horreat de præterito. Unde nec aliqua passio animæ directe responderet præterito, sicut dolor responderet præteriti malo, & timor futuro. Et propter hoc de duobus malis præteritis illud magis abhorret animus, cujus major effectus in præterito remanet, vel in futuro timetur, etiam si in præterito minus fuerit. Et quia effectus præcedentis culpæ non ita percipitur quandoque sicut effectus præteriti pœnæ, tum quia culpa perfectius sanatur quam quædam pœna, tum quia defectus corporalitatis magis est manifestus quam spiritualis; ideo etiam homo bene disposuit quandoque magis in se percipit horrorem præcedentis pœnæ, quam præcedentis culpæ, quamvis magis esset paratus pati eandem pœnam, quam committere eandem culpam. Est etiam considerandum in comparatione culpæ, & pœnæ, quod quædam pœnæ habent inseparabiliter conjunctam Dei offensam, sicut separatio à Deo; quædam etiam addunt perpetuitatem, sicut pœna inferni. Ergo pœna illa quæ offensam annexam habet, eodem modo cavenda est, sicut etiam culpa; sed illa quæ perpetuitatem addit, est magis quam culpa simpliciter fugienda. Si tamen ab eis separaretur ratio offensæ, & consideretur tantum ratio pœnæ, minus habent de malitia quam culpa, in quantum est offensiva Dei: & propter hoc minus debent displicere.

Sciendum est etiam, quod quamvis talis debeat esse contriti dispositio: non tamen de eis tentandus est: quia affectus suos homo non de facili mensurare potest: & quandoque illud quod minus displicet, videtur magis displicere, quia est propinquius nocivum sensibili, quo de magis est nobis notum.

ARTICULUS III. 12

Utrum debeat esse maior dolor de uno peccato quam de alio.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod non debeat esse maior dolor de uno peccato quam de alio. Hieronymus enim (epist. xxvii. cap. 7. in med.) collaudat Paulam de hoc quod minima peccata sicut magna plangebatur. Ergo non est magis dolendum de uno quam de alio.

2. Præterea. Motus contritionis est subitus. Sed non potest esse unus motus subitus intensior simul, & remissior. Ergo contritio non debet esse maior de uno quam de alio peccato.

3. Præterea. De peccato præcipue est contritio, secundum quod à Deo avertit. Sed in avertione omnia peccata mortalia conveniunt: quia omnia tollunt gratiam, qua anima Deo conjungitur. Ergo de omnibus peccatis mortalibus equalis debet esse contritio.

Sed contra. Deuteronom. xxv. 2. dicitur: (a) *Secundum mensuram peccati erit & plagarum modus.* Sed in contritione peccatis plagæ commensurantur: quia contritio habet propositum satisfaciendi annexum. Ergo contritio magis debet esse de uno peccato quam de alio.

Præterea. De hoc debet homo contritio quod debuit vitare. Sed homo deberet magis vitare unum peccatum quam aliud: quia gravius est, si necessitas alterum faciendi in-cumberet. Ergo & similiter debet de uno, scilicet graviori, magis quam de alio dolere.

Respondeo dicendum, quod de contritione dupliciter possumus loqui. Uno modo secundum quod sigillatim singulis peccatis respondet: & sic quantum ad dolorem superioris affectus requiritur quod de majori peccato quis doleat magis: quia ratio doloris est magis in uno quam in alio, scilicet offensa Dei ex magis enim inordinato actu Deus magis offenditur: similiter etiam cum majori culpa major poena debeatur, etiam dolor sensitivæ partis, secundum quod pro peccato est electio assumitur, quasi poena peccati, debet esse major de majori peccato; secundum autem quod ex impressione superioris appetitus nascitur in inferiori, attenditur quantitas doloris secundum dispositionem partium inferiorum ad recipiendam impressionem à superioribus, & non secundum quantitatem peccati. Alio modo potest accipi contritio, secundum quod est simul de omnibus peccatis, sicut in actu justificationis: & hæc qui-

(a) *Vulgata pro mensura peccati.*

dem contritio vel ex singulorum consideratione peccatorum procedit; & sic quamvis sit actus unus, tamen distinctio peccatorum virtute manet in ipso: vel ad minus habet propositum de singulis cogitandi annexum: & sic etiam habitualiter est magis de uno quam de alio.

Ad primum ergo dicendum, quod Paula non laudatur de hoc quod de omnibus peccatis doleret æqualiter; sed quia de parvis peccatis tantum dolebat, ac si essent magna, per comparationem ad alios qui de peccatis dolent; sed ipsa multo amplius de majoribus doluisset.

Ad secundum dicendum, quod in illo contritionis motu subitaneo; quamvis non actualiter distinctio intentionis respondens diversis peccatis inveniri possit; tamen invenitur ibi eo modo, sicut dictum est (in corp.) & etiam alio modo, secundum quod singula peccata ordinem habent ad illud de quo in illa contritione generali contritio dolendum occurrit, scilicet offensam Dei. Qui enim aliquid totum diligit, potentia diligit partes etiam ejus, quamvis non actu: & hoc modo, secundum quod habent ordinem ad totum, quoddam plus, quoddam minus diligit; sicut qui aliquam communitatem diligit, virtute singulos diligit plus, & minus, secundum eorum ordinem in bono communi. Et similiter qui dolet de hoc quod Deum offendit, de diversis implicite dolet diversimode, secundum quod plus, vel minus per ea Deum offendit.

Ad tertium dicendum, quod quamvis quodlibet peccatum mortale à Deo avertat, & gratiam tollat; tamen quoddam plus elongat quam aliud, in quantum habet majorem distantiam ex sua inordinatione ad ordinem divinæ bonitatis, quam aliud.

QUÆSTIO IV.

De tempore contritionis,

in tres articulos divisa.

DEinde considerandum est de tempore contritionis.

Circa quod tria quaeruntur.

Primo, utrum tota vita hæc sit contritionis tempus.

Secundo, utrum expediat continue de peccato dolere.

Tertio, utrum post hanc vitam animæ de peccatis conterantur.

QUÆST.

ARTICULUS I. 13

Utrum tota hæc vita sit contritionis tempus.

S. Th. IV. dist. xxxvii. quæst. 1. art. 4. quæst. 1. & seq.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non tota hæc vita sit contritionis tempus. Sicut enim de peccato commissio debet esse dolor, ita & pudor. Sed non per totam vitam durat pudor de peccato: quia, sicut dicit Ambrosius (Lib. II. de poenit. cap. vii. à med.) non habet quod erubescat cui peccatum dimissum est. Ergo videtur quod nec contritio, quæ est dolor de peccato.

2. Præterea. I. Joan. iv. 18. dicitur, quod *perfecta caritas foras mittit timorem, quia timor poenam habet.* Sed dolor etiam poenam habet. Ergo in statu perfectæ caritatis non potest dolor contritionis manere.

3. Præterea. De præterito non potest esse dolor, qui proprie est de malo præterito, nisi secundum quod aliquid de peccato præterito in præterito manet. Sed quandoque pervenitur ad aliquem statum in hac vita in quo nihil de peccato præterito manet, neque dispositio, neque culpa, neque reatus aliquis. Ergo non oportet ulterius de illo peccato dolere.

4. Præterea. Rom. viii. 28. dicitur, quod *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, etiam peccata, ut dicit Glossa (August. Lib. de corrept. & grat. cap. ix. à med.)* Ergo non oportet post remissionem peccati quod de ipso doleant.

5. Præterea. Contritio est pars penitentiae contra satisfactionem divisa. Sed non oportet semper satisfacere. Ergo nec oportet de peccato semper contreri.

Sed contra. Augustinus in Lib. de poenitent. (seu alius Auctor de vera & falsa poenitent. cap. xiiii.) dicit, quod *ubi dolor finitur, desinit poenitentia; ubi desinit poenitentia, nihil relinquunt de venia.* Ergo videtur, cum oporteat veniam concessam non perdere, quod oporteat semper de peccato dolere.

Præterea. Eccl. vi. 5. dicitur: (a) *De propitiato peccato noli esse sine meru.* Ergo homo semper debet dolere ad peccatorum propitiationem habendam.

Respondeo dicendum, quod in contritione ut dictum est (quæst. 111. art. 1.) est duplex dolor: unus rationis, qui est detestatio peccati à se commissi; alius sensitivæ partis, qui ex isto consequitur. Et quantum ad utrumque contritionis tempus est totius vite præsentis status. Quamdiu enim est aliquis

S. Th. Op. Tom. VI.

(a) *Ita cum veteri exemplo à Theologis adhibito, & Vulgata editi passim. Nicolaus, aliique; De propitiato peccatorum, &c.*

in statu vite, detestatur incommoda, quibus à perventione ad terminum vite retardatur, vel impeditur. Unde cum per peccatum præteritum vite nostræ cursus in Deum retardetur, quia tempus illud quod erat deputatum ad currendum, recuperari non potest; oportet quod semper in vite hujus tempore status contritionis maneat, quantum ad peccati detestationem. Similiter etiam quantum ad sensibilem dolorem: qui ut poena à voluntate assumitur: quia enim homo poenam æternam peccando meruit, & contra æternum Deum peccavit, debet poena æterna in temporalem mutata, saltem dolor in toto hominis æterno, id est in statu hujus vite manere. Et propter hoc dicit Hugo de Sancto Victore (tract. vi. Sum. Sent. cap. xi. à med.) quod *Deus abstersens hominem à culpa, & poena æterna, ligat eum vinculo perpetuæ detestationis peccati.*

Ad primum ergo dicendum, quod erubescencia respicit peccatum, solum in quantum habet turpitudinem: & ideo postquam peccatum quantum ad culpam remissum est, non manet pudori locus; manet autem dolori, qui non solum de culpa est, in quantum habet turpitudinem, sed etiam in quantum habet nocumentum annexum.

Ad secundum dicendum, quod timor servilis, quem caritas foras mittit, oppositionem habet ad caritatem ratione servitutis, quia poenam respicit; sed dolor contritionis ex caritate causatur, ut dictum est (quæst. 111. art. 2.) & ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod quamvis per poenitentiam peccator redeat ad gratiam pristinam, & immunitatem à reatu poenae; nunquam tamen redit ad pristinam dignitatem innocentiae: & ideo semper ex præterito peccato aliquid in ipso manet.

Ad quantum dicendum, quod sicut non debet homo facere mala, ut veniant bona; ita non debet gaudere de malis, quia ex eis occasionaliter proveniunt bona divinitus à gratia, vel providentia agente: quia illorum bonorum peccata causa non fuerunt, sed magis impedimenta; sed divina providentia ea causavit, & de ea debet homo gaudere, de peccatis autem dolere.

Ad quintum dicendum, quod satisfactio attenditur secundum poenam taxatam, quæ pro peccatis injungi debet: & ideo potest terminari, ut non oporteat ulterius satisfacere. Hæc autem poena præcipue proportionatur culpæ ex parte conversionis, ex qua finitatem habet. Sed dolor contritionis respondet culpæ ex parte aversionis, ex qua habet quandam infinitatem: unde & contritio semper debet manere: nec est inconveniens, si remoto posteriori, manet prius.

B 2

AR-

ARTICULUS II. 14

Utrum expediat continue de peccato dolere.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod non expediat continue de peccato dolere. Expedi enim quandoque gaudere, ut patet Philipp. iv. ubi super illud, *Gaudete in Domino semper*, dicit Glossa (ord.) quod „necessarium est gaudere.“ Sed non est possibile gaudere simul, & dolere. Ergo non expediat continue de peccato dolere.

2. Præterea. Illud quod est de se malum, & fugiendum, non est assumendum, nisi quantum est necessarium ut medicina ad aliquid, sicut patet de unctione, & sectione vulneris. Sed tristitia de se mala est: unde dicitur Eccli. xxx. 24. *Tristitiam longe expelle à te*: & subditur causa: *Multos enim occidit tristitia*. Et non est utilitas in illa: hoc etiam Philosophus dicit in VII. Ethicorum (cap. xiiii. & xiv.) & in X. (cap. v.) Ergo non debet amplius dolere de peccato, nisi quantum sufficit ad peccatum delendum. Sed statim post primam contritionis tristitiam peccatum deleretur est. Ergo non expediat ulterius dolere.

3. Præterea. Bernardus dicit (serm. xi. in Cant. cap. 11.) *Dolor bonus est, si continuus non sit, mel enim absinthio est admiscendum*. Ergo videtur quod non expediat continue dolere.

Sed contra est quod Augustinus dicit (aliquis Auctor Lib. de vera & falsa penitent. cap. xiiii. in fin.) *Semper doleat penitens, & de dolore gaudeat*.

Præterea. Actus in quibus consistit beatitudo, expedit semper continuare, quantum possibile est. Sed huiusmodi est dolor de peccato: quod patet Matth. v. 5. *Beati qui lugent*. Ergo expediat dolorem continuare, quantum possibile est.

Respondeo dicendum, quod hæc est conditio in actibus virtutum inventa, quod non potest in eis accipi superfluum, & diminutum, ut in II. Ethic. probatur (cap. vi. & vii.) Unde cum contritio, quantum ad id quod est displicentia quadam in appetitu rationis, sit actus penitentiae virtutis, numquam potest ibi esse superfluum, sicut nec quantum ad intentionem, ita nec quantum ad durationem, nisi secundum quod actus unius virtutis impedit actum alterius magis necessarium pro tempore illo. Unde (a) quanto magis homo continue in actibus huius displicentiae esse potest, tanto melius est: dummodo actibus aliarum virtutum vacet suo tempore, secundum quod oportet. Sed passiones possunt habere superfluum, & diminutum, & quantum ad intentionem, &

(a) Ita ex cit. cod. passim, Al. quantumcumque homo continue.

quantum ad durationem: Et ideo sicut passio doloris, quem voluntas assumit, debet esse moderate intensa, ita debet moderate durare, ne, si nimis duret, homo in desperationem, & pusillanimitatem, & huiusmodi vitia labatur.

Ad primum ergo dicendum, quod gaudium sæculi impeditur per dolorem contritionis; non autem gaudium quod de Deo est, quia habet ipsum dolorem pro materia.

Ad secundum dicendum, quod illud Eccli. de tristitia sæculi loquitur: & Philosophus loquitur de tristitia quæ est passio, qua moderate utendum est, secundum quod expedit ad finem ad quem assumitur.

Ad tertium dicendum, quod Bernardus loquitur de dolore qui est passio.

ARTICULUS III. 15

Utrum etiam post hanc vitam animæ de peccatis conterantur.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod etiam post hanc vitam animæ de peccatis conterantur. Amor enim caritatis displicentiam de peccato causat. Sed post hanc vitam manet in animabus caritas, & quantum ad actum, & quantum ad habitum: quia caritas nunquam excidit, ut dicitur I. Corinth. xiiii. 8. Ergo manet displicentia de peccato commisso, quæ essentialiter est contritio.

2. Præterea. Magis est dolendum de culpa quam de poena. Sed animæ in purgatorio dolent de poena sensibili, & de dilatione gloriæ. Ergo multo magis dolent de culpa ab eis commissa.

3. Præterea. Poena purgatorii satisfactoria est de peccato. Sed satisfactio habet efficaciam ex vi contritionis. Ergo contritio manet post hanc vitam.

Sed contra. Contritio est pars penitentiae sacramenti. Sed sacramenta non manent post hanc vitam. Ergo nec contritio.

Præterea. Contritio potest esse tanta quod deleat & culpam, & poenam. Si ergo animæ in purgatorio contereri possent, posset vi contritionis earum reatus poenæ eis dimitti, & ita à poena sensibili liberari: quod est falsum.

Respondeo dicendum, quod in contritione tria consideranda sunt. Primum est contritionis genus, quod est dolor; secundum est contritionis forma, quæ est actus virtutis gratia informatus; tertium est contritionis efficacia, quæ est actus meritorius, & sacramentalis, & quodammodo satisfactorius. Animæ igitur post hanc vitam, quæ in patria sunt, contritionem habere non possunt, quia carent

dolore propter gaudii plenitudinem. Illæ vero quæ sunt in inferno, carent contritione: quia est dolorem habent, deficit tamen in eis gratia dolorem informantis. Sed illæ quæ in purgatorio sunt, habent dolorem de peccatis gratia informatum, sed non meritorium, quia non sunt in statu merendi. In hac autem vita omnia tria prædicta inveniri possunt.

Ad primum ergo dicendum, quod caritas non causat istum dolorem nisi in illis qui doloris capaces sunt; sed plenitudo gaudii in beatis omnem capacitatem doloris excludit: & ideo quamvis caritatem habeant, tamen contritione carent.

Ad secundum dicendum, quod animæ in purgatorio dolent de peccatis; sed ille dolor non est contritio, quia deest ei contritionis efficacia.

Ad tertium dicendum, quod poena illa quam animæ in purgatorio sustinent, non potest proprie dici satisfactio, quia satisfactio opus meritorium requirit; sed largo modo dicitur satisfactio poenæ debita solutio.

QUESTIO V.

De effectibus contritionis.

in tres articulos divisæ.

DEinde considerandum est de effectu contritionis.

Circa quod tria queruntur.

Primo, utrum peccati remissio sit contritionis effectus.

Secundo, utrum contritio possit totaliter tollere reatum poenæ.

Tertio, utrum parva contritio sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum.

ARTICULUS I.

Utrum remissio peccati sit contritionis effectus.

AD primum sic proceditur. Videtur quod peccati remissio non sit contritionis effectus. Solut enim Deus peccata remittit. Sed contritionis non sanus aliquoties causa, quia actus noster est. Ergo contritio non est causa remissionis.

2. Præterea. Contritio est actus virtutis. Sed virtus sequitur peccati remissionem: quia virtus, & culpa non sunt simul in anima. Ergo contritio non est causa remissionis culpæ.

3. Præterea. Nihil impedit à perceptione Eucharistiæ nisi culpa. Sed contritus ante confessionem non debet accedere ad Eucharistiam. Ergo nondum est consecutus remissionem culpæ.

Sed contra est quod dicitur in Glossa super

illud Psalm. *U. Sacerificium Deo spiritus contribulatus, etc.*, Contritio cordis est sacrificium, in quo peccata solvuntur.

Præterea. Virtus, & vitium eisdem causis corrumpuntur, & generantur, ut dicitur in II. Ethic. (cap. 1. & 11.) Sed per inordinatum amorem cordis peccatum committitur. Ergo per dolorem ex amore caritatis ordinato causatum solvitur: & sic peccatum contritio delet.

Respondeo dicendum, quod contritio potest dupliciter considerari, vel inquantum est pars sacramenti, vel inquantum est actus virtutis: & utroque modo est causa remissionis peccati; sed diversimode: quia inquantum est pars sacramenti, primo operatur ad remissionem peccati instrumentaliter, sicut & de aliis sacramentis in I. dist. IV. Sent. (quæst. 1. art. 4.) patet; inquantum autem est actus virtutis, sic est quasi causa materialis remissionis peccati: eo quod dispositio est quasi necessitas ad justificationem; dispositio autem reducit ad causam materialem, si accipitur dispositio quæ disponit materiam ad recipiendum; focus autem est de dispositione agentis ad agendum, quia illa reducit ad genus causæ efficientis.

Ad primum ergo dicendum, quod solus Deus est causa efficiens principalis remissionis peccati; sed causa dispositiva potest etiam esse homo; & similiter etiam causa sacramentalis: quia formæ sacramentorum verba sunt à nobis prælata, quæ habent virtutem instrumentalem gratiam inducendi, qua peccata remittuntur.

Ad secundum dicendum, quod peccati remissio uno modo præcedit virtutem, & gratia infusionem, & alio modo sequitur: & secundum hoc quod sequitur, actus à virtute elicited potest esse causa aliqua remissionis peccati.

Ad tertium dicendum, quod dispensatio Eucharistiæ pertinet ad ministros Ecclesiæ: & ideo ante remissionem peccati per ministros Ecclesiæ non debet aliquis ad Eucharistiam accedere, quamvis sit sibi culpa quoad Deum remissa.

ARTICULUS II. 17

Utrum contritio possit totaliter tollere reatum poenæ.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod contritio non possit totaliter tollere reatum poenæ. Quia satisfactio, & confessio ordinantur ad liberationem à reatu poenæ. Sed nullus ita perfecte contritum quæ oporteat eum confiteri, & satisfacere. Ergo contritio nunquam est tanta quod deleat reatum totum.

2. Præterea. In penitentia debet esse quædam recompenſatio pœnæ ad culpam. Sed aliqua culpa per membra corporis exercetur. Ergo cum oporteat ad debitam pœnæ recompenſationem ut per quæ peccat quis, per hoc & requærat. (Sup. xi. 17.) videtur quod nunquam poſſit pœna talis peccati per contritionem abſolvi.

3. Præterea. Dolor contritionis eſt finitus. Sed pro aliquo peccato, ſcilicet mortali, debetur pœna infinita. Ergo nullo modo poteſt eſſe tanta contritio quod totam pœnam delect.

Sed contra eſt quod Deus plus affectum cordis acceptat quam exteriorem actum. Sed per exteriore actus abſolvitur homo à pœna, & culpa. Ergo & ſimiliter per cordis affectum, qui eſt contritio.

Præterea. Exemplum huius de latrone habetur, cui dictum eſt (Lucæ xxii. 43.) *Hodie mecum eris in paradiso*, propter unicam penitentiam actum.

Utrum autem totus reatus per contritionem ſemper tollatur, ſupra diſt. xiv. (Lib. IV. quæſt. 11. art. 1. quæſt. 2. & III. P. quæſt. lxxxvi. art. 4.) quaſitum eſt, ubi hoc ipſum de penitentia quaerebatur.

Reſpondeo dicendum, quod intentio contritionis poteſt attendi dupliciter. Uno modo ex parte caritatis, quæ diſpiciuntur cauſæ: & ſic contingit tantum intendi caritatem in actu quod contritio inde ſequens merebitur non ſolum culpæ amotionem, ſed etiam abſolutionem ab omni pœna. Alio modo ex parte doloris ſenſibilis, quem voluntas in contritione excitat. Et quia illa etiam pœna quædam eſt, tantum poteſt intendi quod ſufficiat ad deletionem culpæ, & pœnæ.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquis non poteſt eſſe certus quod contritio ſua ſit ſufficiens ad deletionem pœnæ, & culpæ: & ideo tenetur conſiteri, & ſatisficere; maxime cum contritio vera non fuerit, niſi propoſitum confitendi habuiſſet annexum; quod debet ad effectum reduci etiam propter præceptum, quod eſt de confeſſione datum.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut gaudium interius redundat etiam ad exteriore corporis partes; ita etiam dolor interior ad exteriore membra derivatur: unde dicitur Proverb. xvii. 22. *Spiritus miſtereſperat ſe*.

Ad tertium dicendum, quod dolor contritionis, quamvis ſit finitus quantum ad intentionem, ſicut etiam & pœna peccato mortali debita finita eſt; habet tamen infinitam virtutem ex caritate, qua informatur: & ſecundum hoc poteſt valere ad deletionem culpæ, & pœnæ.

ARTICULUS III. 18

Utrum parva contritio ſufficiat ad deletionem majorum peccatorum.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod contritio parva non ſufficiat ad deletionem majorum peccatorum. Quia contritio eſt medicina peccati. Sed corporalis medicina, quæ sanat corporalem morbum minorem, non ſufficit ad ſanandum majorem. Ergo minima contritio non ſufficit ad delendum maxima peccata.

2. Præterea. Supra dictum eſt (quæſt. 111. art. 3.) quod oportet de majoribus peccatis magis conteri. Sed contritio non delet peccatum, niſi ſit ſecundum quod oportet. Ergo minima contritio non delet omnia peccata.

Sed contra. Quilibet gratia gratum faciens delet omnem culpam mortalem, quia ſimul ſtare cum ea non poteſt. Sed quilibet contritio eſt gratia gratum faciente informata. Ergo quantumcumque ſit parva, delet omnem culpam.

Reſpondeo dicendum, quod contritio, ut ſæpe dictum eſt (quæſt. 11. art. 2. ad 1. & quæſt. 111. & 119. art. 1.) habet duplicem dolorem.

Unum rationis, qui eſt diſpiciuntur peccati commiſſi: & hic poteſt eſſe parvus, adeo quod non ſufficiat ad rationem contritionis; ut ſi minus diſpiceret ei peccatum quam debeat diſpicere ſeparatio à ſine; ſicut etiam amor poteſt eſſe ita remiſſus quod non ſufficit ad rationem caritatis. Alium dolorem habet in ſenſu: & parvas huius non impedit rationem contritionis: quia non ſe habet eſſentia liter ad contritionem, ſed quaſi ex accidenti ei adjungitur; & iterum non eſt in potentia noſtra. Sic ergo dicendum, quod quantumcunque parvus ſit dolor; dummodo ad contritionis rationem ſufficiat, omnem culpam delet.

Ad primum ergo dicendum, quod medicina ſpirituales habent efficaciam infinitam ex virtute infinita, quæ in eis operatur. Et ideo illa medicina, quæ ſufficit ad curationem peccati parvi, ſufficit etiam ad curationem magni; ſicut patet de baptiſmo, quo & magna, & parva ſolvuntur: & ſimile eſt de contritione, dummodo ad rationem contritionis pertingat.

Ad tertium dicendum, quod hoc ſequitur ex neceſſitate quod unus homo plus doleat de majori peccato quam de minori, ſecundum quod magis repugnat amori, qui dolorem cauſat; ſed ſi unus alius haberet tantum de dolore pro majori, quantum ipſe habet pro minori, ſufficeret ad remiſſionem culpæ.

QUÆST.

QUÆSTIO VI.

De confeſſione, quoad ejus neceſſitatem.

in ſex articulo diſiſa.

Deinde conſiderandum eſt de confeſſione, de qua ſex ſunt conſideranda. Primo de confeſſionis neceſſitate. Secundo de ejus quidditate. Tertio de ipſius miniſtro. Quarto de qualitate ejus. Quinto de ejus effectu. Sexto de ejus ſigillo.

Circa primum quaeruntur ſex.

Primo, utrum confeſſio ſit neceſſaria ad ſalutem.

Secundo, utrum confeſſio ſit de jure naturali.

Tertio, utrum omnes ad confeſſionem teneantur.

Quarto, utrum licite aliquis poſſit conſiteri peccatum quod non habet.

Quinto, utrum ſtatim quis conſiteri teneatur.

Sexto, utrum poſſit cum aliquo diſpenſari ne homini conſiteatur.

ARTICULUS I. 19

Utrum confeſſio ſit neceſſaria ad ſalutem.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quod confeſſio non ſit neceſſaria ad ſalutem. Sacramentum enim penitentiae propter remiſſionem culpæ ordinatum eſt. Sed culpa per gratiæ inſuſionem ſufficienter remittitur. Ergo ad penitentiam de peccato agendam non eſt neceſſaria confeſſio.

2. Præterea. Peccatum quod ex alio contractum eſt, ex alio debet habere medicinam. Ergo peccatum actuale, quod ex proprio motu quilibet commiſit, oportet ex ſeipſo tantum habere medicinam. Sed contra tale peccatum ordinatur penitentia. Ergo confeſſio non eſt de neceſſitate penitentiae.

3. Præterea. Aliquibus eſt peccatum remiſſum ſine hoc quod confeſi legantur, ſicut patet de Petro, & Magdalena, & de Paulo. Sed non eſt minoris efficaciae gratia remittens peccatum nunc, quam tunc fuerit. Ergo nec nunc de neceſſitate ſalutis eſt quod homo conſiteatur.

4. Præterea. Confeſſio ad hoc exigitur in judicio, ut ſecundum quantitatem culpæ pœna infligatur. Sed homo poteſt pœnam ſibi ipſi infligere majorem quam etiam ab alio ſibi infligatur. Ergo videtur quod confeſſio non ſit de neceſſitate ſalutis.

Sed contra. Boetius in Libro I. de conſol. (proſa 14. in princ.) dicit: *ſi opem medicantis*

expetias, oportet quod morbum detegat. Sed de neceſſitate ſalutis eſt quod homo de peccatis medicinam accipiat. Ergo & de neceſſitate ſalutis eſt quod morbum per confeſſionem detegat.

Præterea. In judicio ſeculari non eſt idem iudex, vel actor, & reus. Sed judicium ſpirituale eſt ordinatum. Ergo peccator, qui eſt reus, non debet eſſe ſuiſipſius iudex, ſed ab alio iudicari debet: & ita oportet quod conſiteatur.

Reſpondeo dicendum, quod paſſio Chriſti, ſine cujus virtute nec originale, nec actuale peccatum dimittitur, in nobis operatur per ſacramentorum ſuſceptionem, quæ ex ipſa efficaciam habent. Et ideo ad culpæ remiſſionem & actualis, & originalis requiritur ſacramentum Eccleſiæ, vel actu ſuſceptum, vel ſaltem voto, quando articulus neceſſitatis, non contemptus, ſacramentum excludit: & per confeſſionem illa ſacramenta quæ ordinantur contra culpam, cum qua ſalus eſſe non poteſt, ſunt de neceſſitate ſalutis: & ideo ſicut baptiſmus, quo deletur originale peccatum, eſt de neceſſitate ſalutis; ita & penitentiae ſacramentum. Sicut autem aliquis per hoc quod baptiſmum petit, ſe miniſtris Eccleſiæ ſubjicit, ad quos pertinet diſpenſatio ſacramenti; ita etiam per hoc quod conſiteatur peccatum ſuum, ſe miniſtro Eccleſiæ ſubjicit; ut per ſacramentum penitentiae ab eo diſpenſatum remiſſionem conſequatur: qui congruum remedium adhibere non poteſt, niſi peccatum cognoscatur; quod ſit per confeſſionem peccantis. Et ideo confeſſio eſt de neceſſitate ſalutis ejus, qui in peccatum mortale actuale cecidit.

Ad primum ergo dicendum, quod gratiæ inſuſio ſufficit ad culpæ remiſſionem; ſed poſt culpam remiſſam adhuc eſt peccator debitor pœnæ temporalis; ſed ad gratiæ inſuſionem conſequendam ordinata ſunt gratiæ ſacramenta, ante quorum ſuſceptionem vel actu, vel propoſito aliquis gratiam non conſequitur, ſicut in baptiſmo patet: & ſimile eſt de confeſſione: & ulterius per confeſſionis erubereſcentiam, & vim clavium, quibus ſe conſitentem ſubjicit, & ſatisfactionem injunctam, quam ſacerdos moderatur ſecundum qualitatem criminum ſibi per confeſſionem innotefcentium, pœna temporalis expiatur. Sed tamen ex hoc quod operatur confeſſio ad pœnæ remiſſionem, non habet quod ſit de neceſſitate ſalutis: quia pœna iſta eſt temporalis, ad quam poſt culpæ remiſſionem aliquis remanet ligatus: unde ſine hoc quod in preſenti vita expiaretur, eſſet via ſalutis; ſed habet quod ſit de neceſſitate ſalutis ex hoc quod ad remiſſionem culpæ modo prædicto operatur.

Ad ſecundum dicendum, quod peccatum quod